

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

© 2026 ПАНОВА І. О., СІДОРОВ М. В., МИРОСЄДІ О. В.

УДК 330.1;330.8;338.2
JEL: F52; F60; F02

Панова І. О., Сідоров М. В., Миросєді О. В. Економічна безпека в умовах глобалізації: теоретико-економічний вимір у системі міжнародних відносин

У статті здійснено теоретико-економічне осмислення економічної безпеки в умовах поглиблення глобалізаційних процесів, зростання транснаціональної економічної взаємозалежності та трансформації сучасної системи міжнародних відносин. Актуальність дослідження зумовлена посиленням структурних дисбалансів світової економіки, фінансово-технологічною асиметрією між державами, фрагментацією глобальних ринків, а також інституціоналізацією гео економічних інструментів як засобів впливу на економічну стійкість національних економік. Метою статті є теоретико-економічне обґрунтування сутності економічної безпеки в умовах глобалізації з позицій сучасної економічної теорії та теорії міжнародних відносин. Методологічною основою дослідження слугують системний і структурно-функціональний підходи, методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, а також індикаторний підхід до оцінювання параметрів економічної безпеки. У результаті дослідження економічну безпеку концептуалізовано як динамічну багатокomпонентну систему, що формується у взаємодії внутрішніх економічних параметрів і зовнішнього інституційного середовища міжнародних відносин. Виокремлено ключові структурні складові економічної безпеки (фінансову стійкість, технологічну автономію, енергетичну збалансованість, торговельну надійність та інституційну ефективність) і обґрунтовано їхню взаємозалежність у глобалізованій економіці. Показано, що економічна взаємозалежність, гео економічна конкуренція, використання санкційних і технологічних обмежень, а також процеси «технологічної балканізації» істотно трансформують механізми забезпечення економічної безпеки держав. Зроблено висновок, що економічна безпека є динамічною, багатовимірною категорією, що базується на балансі між інтеграцією в глобальну економіку та збереженням стратегічної автономії. Її теоретико-економічне обґрунтування є необхідною умовою як для подальшого розвитку економічної теорії безпеки, так і для формування обґрунтованих національних стратегій економічної стійкості в умовах глобальних трансформацій.

Ключові слова: економічна безпека, глобалізація, міжнародні відносини, технологічна автономія, гео економіка, індикаторна система.

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 25.

Панова Ірина Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Сідоров Михайло Вадимович – кандидат економічних наук, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: m.sidorov@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5911-4817>

Миросєді Ольга Володимирівна – студент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

UDC 330.1;330.8;338.2
JEL: F52; F60; F02

Panova I. O., Sidorov M. V., Myrosiedi O. V. Economic Security under Globalization: A Theoretical and Economic Perspective within the System of International Relations

The article provides a theoretical and economic understanding of economic security in the context of deepening globalization processes, the growth of transnational economic interdependence, and the transformation of the modern system of international relations. The relevance of the study is due to the increase in structural imbalances in the world economy, financial and technological asymmetry between countries, the fragmentation of global markets, as well as the institutionalization of geoeconomic instruments as means of influencing the economic stability of national economies. The aim of the article is to theoretically and economically substantiate the essence of economic security in the context of globalization from the perspective of modern economic theory and the theory of international relations. The methodological basis of the study includes systemic and structural-functional approaches, methods of theoretical generalization, analysis and synthesis, as well as an indicator-based approach to assessing the parameters of economic security. As a result of the study, economic security has been conceptualized as a dynamic, multi-component system shaped by the interaction of internal economic parameters and the external institutional environment of international relations. The key structural components of economic security (financial stability, technological autonomy, energy balance, trade reliability, and institutional efficiency) have been identified, and their interconnections in a globalized economy have been substantiated. It is demonstrated that economic interdependence, geoeconomic competition, the application of sanctions and technological restrictions, as well as the processes of «technological Balkanization», significantly transform the mechanisms for ensuring the economic security of countries. It is concluded that economic security is a dynamic, multidimensional category based on the balance between integration into the global economy and maintaining strategic autonomy.

Its theoretical and economic substantiation is a necessary condition both for the further development of economic security theory and for the formation of well-founded national strategies for economic resilience amid global transformations.

Keywords: economic security, globalization, international relations, technological autonomy, geoeconomics, indicator system.

Fig.: 1. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 25.

Panova Iryna O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of International Economic Relations and Logistics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Sidorov Mykhailo V. – PhD (Economics), Associate Professor, Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: m.sidorov@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5911-4817>

Myrosiedi Olha V. – Student, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням глобалізаційних процесів, зростанням транснаціональної взаємозалежності та ускладненням структур міжнародних економічних зв'язків. Інтеграція національних економік у глобальні ринки товарів, капіталів, технологій і послуг суттєво трансформує умови їх функціонування, водночас підвищуючи рівень системних ризиків і вразливостей. За таких умов економічна безпека набуває особливої значущості як наукова категорія, що відображає здатність економічних систем зберігати стабільність, адаптуватися до зовнішніх збурень і забезпечувати стає функціонування та здатність до самовідновлення у мінливому міжнародному середовищі.

Проблематика економічної безпеки активно розробляється в межах економічної теорії, теорії міжнародних відносин та глобальної політичної економії. У працях Коена Б. [1; 2], Родріка Д. [8; 9] та Стрейндж С. [10; 11] економічна безпека розглядається не лише як питання внутрішньої стабільності, а й як наслідок структурної асиметрії глобальної економічної системи. Коен аналізує її через призму валютно-фінансової ієрархії, Родрік – через напруженість між глобалізацією та суверенітетом, а Стрейндж – через концепцію структурної влади, що ґрунтується на контролі над фінансами, виробництвом, знаннями та безпекою.

Значний внесок у розвиток теоретичних підходів до економічної безпеки зробили також Луттвак Е. [5; 6], який обґрунтував перехід від геополітичної до гео економічної логіки міжнародного суперництва, а також Кеохейн Р. [3; 4] і Дж. Най [7], які досліджували економічну взаємозалежність як чинник стабільності та джерело нових уразливостей у міжнародних відносинах. У сучасних аналітичних доповідях міжнародних економічних інституцій економічна безпека дедалі частіше інтерпретується як комплексна характеристика фінан-

сової, торговельної, технологічної та інституційної спроможності держав у глобальному середовищі.

Водночас, попри значний обсяг наукових напрацювань, у сучасній літературі зберігається фрагментарність у трактуванні економічної безпеки, що проявляється у переважанні прикладних або політико-безпекових інтерпретацій над системним теоретико-економічним аналізом. Недостатньо розробленим залишається питання інтеграції економічної безпеки як економічної категорії у дослідження системи міжнародних відносин з урахуванням структурних змін глобальної економіки та інституційних трансформацій.

Метою статті є обґрунтування сутності економічної безпеки в умовах глобалізації з позицій сучасної економічної теорії та теорії міжнародних відносин.

У межах економічної теорії категорія економічної безпеки формується на перетині досліджень економічної стабільності, структурної стійкості та інституційної спроможності національних економік. Класичні підходи до аналізу економічної безпеки ґрунтувалися на уявленні про здатність держави забезпечувати захист внутрішнього ринку, підтримувати макроекономічну рівновагу та мінімізувати негативний вплив зовнішніх шоків. У сучасних умовах таке трактування виявляється недостатнім, оскільки економічні процеси дедалі частіше виходять за межі національних юрисдикцій і формуються під впливом глобальних структур.

У працях провідних науковців економічна безпека отримує точніші концептуальні контури. Так, Бенджамін Коен [1; 2] визначає її як «здатність держави захищати свої економічні інтереси в умовах асиметричної глобальної валютно-фінансової системи, де доступ до міжнародних резервних активів визначає рівень суверенітету». Дені Родрік [8; 9] акцентує увагу на «трикутнику

неможливості глобалізації», згідно з яким економічна безпека – це «умова, за якої країна зберігає демократичний суверенітет і здатність проводити власну економічну політику навіть за умов високої відкритості економіки». У свою чергу, С. Стрейндж [10; 11] розуміє економічну безпеку через призму структурної влади: «це не просто відсутність загроз, а здатність формувати правила гри в глобальній економіці, контролюючи ключові структури – фінанси, виробництво, безпеку та знання».

Відповідно, економічна безпека постає не як статичний захист, а як динамічний результат взаємодії внутрішніх економічних параметрів і зовнішнього інституційного середовища, сформованого системою міжнародних відносин. Такий підхід дозволяє інтегрувати економічну безпеку в ширший контекст глобальної політичної економії без втрати її економічної сутності [10; 11].

Сучасні дослідження трактують економічну безпеку як стан, за якого економічна система зберігає стратегічну автономію, макроекономічну стабільність і здатність до відновлення після збурень [1; 8]. Важливою характеристикою цього стану є його динамічний характер, що передбачає постійне коригування економічної політики з урахуванням змін у міжнародному середовищі.

З позицій теоретико-економічного аналізу доцільно виокремити основні структурні складові економічної безпеки, які формують її системний характер. До таких складових належать фінансова стійкість, технологічна автономія, енергетична збалансованість, торговельна надійність і інституційна ефективність. Кожна з них виконує самостійну функцію в забезпеченні економічної стабільності, водночас перебуваючи у взаємозв'язку з іншими елементами системи (табл. 1).

Економічна безпека в умовах глобалізації є багатокомпонентною системою, де кожен елемент виконує специфічну, але взаємопов'язану функцію. Фінансова стійкість забезпечує захист економіки від зовнішніх валютних та боргових криз, формуючи фундамент макроекономічної стабільності. Торговельна надійність, у свою чергу, визначає здатність країни уникати одномірної залежності від окремих ринків, що особливо актуально в умовах фрагментації світової торгівлі. Технологічна автономія виступає стратегічним ресурсом суверенітету, оскільки контроль над критичними технологіями зменшує вразливість до експортних обмежень та технологічного шантажу [18; 23]. Енергетична збалансованість забезпечує незалежність від геополітичних ризиків, пов'язаних із імпортом енергоносіїв, а також передбачає захист критичної енергетичної інфраструктури від кібератак, що є одним із ключових індикаторів кібербезпеки за даними Міжнародного союзу електрозв'язку [15]. Водночас інституційна ефективність виступає тим «невидимим каркасом», який дає змогу координувати всі інші компоненти економічної безпеки через якісне регулювання, прогнозування та реагування на кризи [12; 22].

Лише збалансований розвиток усіх п'яти складових формують справжню економічну безпеку в глобалізованому світі, де слабкість у будь-якій сфері може спровокувати ланцюгову реакцію загальної вразливості.

Формування сучасної системи міжнародних відносин відбувається в умовах поглиблення економічної взаємозалежності, що зумовлює трансформацію традиційних уявлень про безпеку. Якщо в класичних теоріях міжнародних відносин безпека переважно асоціювалася з військово-

Таблиця 1

Структурні компоненти економічної безпеки в глобалізованій економіці

Компонент економічної безпеки	Змістовна характеристика	Макроекономічний вимір
Фінансова стійкість	Здатність економіки протидіяти валютним і борговим шокам	Рівень державного боргу, резерви, інфляція
Торговельна надійність	Стабільність доступу до зовнішніх ринків	Диверсифікація експорту та імпорту
Технологічна автономія	Контроль над критичними технологіями	Частка високотехнологічного виробництва
Енергетична збалансованість	Забезпеченість внутрішніми ресурсами	Співвідношення виробництва та споживання
Інституційна ефективність	Якість економічного управління	Показники регуляторної спроможності

Джерело: складено авторами за [1; 4; 10; 14; 21; 22].

політичними чинниками, то в умовах глобалізації економічні процеси поступово набули визначального значення для забезпечення стабільності окремих держав і міжнародної системи загалом. Економічна безпека в цьому контексті постає не як статичний стан, а як динамічний результат взаємодії національних економік у межах глобальних ринків, фінансових систем і виробничих мереж [3; 4].

У працях Р. Кеохейна та Дж. Найя економічна взаємозалежність розглядається як структурна характеристика міжнародної системи, що одночасно створює умови для співпраці та породжує нові джерела вразливості [3; 4; 7]. З позицій економічної теорії така взаємозалежність означає підвищену чутливість економічних систем до зовнішніх збурень, які транслюються через канали міжнародної торгівлі, капітальних потоків і технологічних зв'язків. Відповідно, економічна безпека більше не формується лише на національному рівні, а виникає в результаті взаємодії у регіональних та глобальних економічних структурах [21; 25].

У сучасній системі міжнародних відносин економічні інструменти дедалі частіше використовуються для досягнення стратегічних цілей. Санк-

ційні режими, торговельні обмеження, експортний контроль і фінансові регуляції перетворилися на інституціоналізовані механізми геополітичного впливу, що безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки держав. Така практика підтверджує тезу Е. Луттвака щодо переходу від геополітики до геоекономіки, у якій основною ареною конкуренції стає не територія, а економічний простір – доступ до ринків, технологій, фінансів і критичної інфраструктури [5; 6].

Аля економічної науки важливим є усвідомлення того, що економічна безпека в системі міжнародних відносин визначається не лише обсягом наявних ресурсів, а й структурою включення держави в глобальні економічні процеси.

Диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків, доступ до міжнародних фінансових ринків, активна участь у міжнародних інституціях і здатність контролювати критичні технології формують комплекс факторів, які визначають ступінь економічної стійкості в умовах глобальної конкуренції (табл. 2).

Таблиця 2

Основні економічні канали впливу міжнародних відносин на економічну безпеку

Канал впливу	Змістовна характеристика	Потенційні економічні ризики
Міжнародна торгівля	Інтеграція у світові ринки товарів і послуг	Залежність від окремих ринків
Фінансові потоки	Рух капіталу та доступ до кредитних ресурсів	Валютна та боргова нестабільність
Технологічний обмін	Трансфер технологій і ноу-хау	Втрата технологічної автономії
Інституційна участь	Членство в міжнародних організаціях	Обмеження економічного суверенітету
Ланцюги постачання	Включення у глобальні виробничі мережі	Розриви постачання

Джерело: складено авторами за [4; 14; 19; 23; 25].

Кожен із економічних каналів міжнародної взаємодії має двійсту природу: він одночасно є джерелом економічного зростання та потенційною точкою вразливості. Наприклад, інтеграція в глобальні ланцюги постачання підвищує продуктивність, але робить економіку чутливою до логістичних шоків, як це сталося під час блокування Чорноморських портів у 2022 році [24]. Аналогічно, участь у міжнародних фінансових системах забезпечує доступ до інвестицій, проте в умовах геополітичної напруженості може бути обмежена або цілеспрямовано використана як інструмент тиску [14]. Ця двоїстість підкреслює, що економічна безпека в глобалізованому світі має забезпечуватися за рахунок стратегічної диверсифікації, резервування критичних ресурсів та підвищення адаптивності інституцій [22].

У цьому контексті економічна безпека в системі міжнародних відносин набуває характеру балансу між інтеграцією та автономією. З позицій економічної теорії ключовим завданням держави стає формування такої моделі участі у глобальній економіці, яка забезпечує використання переваг відкритості за умови одночасного зниження рівня структурної вразливості.

Глобалізаційні процеси істотно змінюють умови функціонування економічних систем, що безпосередньо впливає на характер економічної безпеки.

Лібералізація торгівлі, розвиток транснаціонального виробництва, фінансова інтеграція та цифровізація економіки формують нову конфігурацію економічних зв'язків, у межах якої традиційні інструменти забезпечення безпеки – такі як

митні бар'єри чи валютний контроль – виявляються недостатніми [24; 25].

Емпіричні дані Світового банку та Міжнародного валютного фонду свідчать про зростання концентрації світового виробництва та торгівлі в окремих секторах і регіонах [14; 21]. Це призводить до підвищення системних ризиків, пов'язаних із порушенням глобальних ланцюгів постачання, що яскраво проявилось під час світової фінансової кризи 2008–2009 років і пандемічного шоку 2020–2021 років [14; 22]. У таких умовах економічна безпека дедалі більше залежить від здатності економічних систем до швидкої адаптації, створення альтернативних маршрутів постачання та розвитку внутрішніх інноваційних потужностей [22; 23].

Особливу роль у трансформації економічної безпеки відіграє фінансова глобалізація. Зростання

мобільності капіталу, розвиток глобальних фінансових ринків і поширення транснаціональних фінансових інструментів посилюють взаємозв'язок між національними економіками. Водночас це підвищує чутливість до зовнішніх фінансових шоків, що підтверджується динамікою валютних криз у країнах із високим рівнем зовнішньої фінансової залежності [14; 21].

З огляду на зростання структурної взаємозалежності національних економік у глобалізованому середовищі оцінювання впливу глобалізаційних процесів на параметри економічної безпеки доцільно здійснювати на основі системи узагальнених статистичних індикаторів, які відображають динаміку та глибинні структурні трансформації світової економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка показників глобалізації та економічної безпеки у світовій економіці

Показник	2000 р.	2010 р.	2023 р.
Частка світової торгівлі у ВВП, %	46,0	58,3	51,7
Обсяг прямих іноземних інвестицій (FDI), трлн дол. США	1,4	1,9	1,4
Частка країн з дефіцитом поточного рахунку, %	41	53	48
Частка високотехнологічної продукції в експорті, %	17,2	19,8	21,3

Джерело: складено авторами за [14; 20; 23; 24].

Після періоду інтенсивного зростання глобальної економічної інтеграції на початку XXI століття спостерігається чітка тенденція до її уповільнення. Скорочення частки світової торгівлі у глобальному ВВП (з 58,3% у 2010 р. до 51,7% у 2023 р.) і зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій до рівня 2000-х років (1,4 трлн дол. США) вказують на посилення фрагментації світової економіки [20; 24]. Водночас зростає частка високотехнологічної продукції в експорті, що свідчить про перехід від обсягової до якісної глобалізації. За таких умов економічна безпека дедалі більше визначається внутрішніми структурними характеристиками економік та їх здатністю компенсувати зовнішні обмеження через інноваційну самодостатність [10; 18].

Оцінювання рівня економічної безпеки в умовах глобалізації потребує використання індикаторного підходу, який дозволяє кількісно відобразити стан економічної стійкості та вразливості. У межах економічної теорії та прикладних досліджень сформувався підхід до аналізу економічної безпеки через систему макроекономічних, структурних і інституційних показників.

Індикаторний підхід ґрунтується на припущенні, що економічна безпека є багатовимірним явищем, яке не може бути адекватно описане єдиним показником. Відповідно, доцільним є формування інтегрованих систем оцінювання, що охоплюють фінансову стабільність, зовнішньоторговельну позицію, технологічний потенціал, енергетичну автономію та інституційну якість. Такий підхід широко застосовується в аналітичних звітах міжнародних економічних організацій (табл. 4).

Високий рівень економічної безпеки досягається лише за умови збалансованого розвитку фінансової, зовнішньоторговельної, технологічної, енергетичної та інституційної сфер. Держави зі стабільним сальдо поточного рахунку, значними інвестиціями у дослідження та розробки, низьким рівнем енергетичної залежності та ефективними регуляторними механізмами демонструють підвищену стійкість до глобальних економічних шоків.

Навпаки, економіки, що характеризуються високою залежністю від імпорту енергоносіїв, слабкою інноваційною базою та нестабільною фінансовою позицією, перебувають у зоні підвищеного ризику, особливо в умовах геополітичної напруженості та фрагментації світових ринків [10; 12].

Основні індикатори оцінювання економічної безпеки в умовах глобалізації

Група індикаторів	Показник	Економічне значення
Фінансова стабільність	Державний борг до ВВП	Спроможність обслуговувати зобов'язання
Зовнішньоекономічна позиція	Сальдо поточного рахунку	Залежність від зовнішнього фінансування
Технологічний розвиток	Витрати на НДДКР, % ВВП	Інноваційна спроможність
Енергетична безпека	Імпорт енергоносіїв, %	Рівень енергетичної залежності
Інституційна якість	Індекс регуляторної ефективності	Якість економічного управління

Джерело: складено авторами за [14; 18; 21; 22].

У сучасних умовах економічна безпека все більше визначається не лише внутрішньою структурою економіки, а й її позицією в глобальній ієрархії економічної влади. Як зазначала С. Стрейндж, влада в сучасному світі не завжди має територіальний вимір – вона формується через контроль над ключовими структурами глобальної економіки: фінансами, виробництвом, знаннями та безпекою [11]. У цьому контексті держави, які здатні впливати на формування глобальних норм, стандартів і технологічних протоколів, отримують стратегічну перевагу, що перетворює їх на центри економічної безпеки, навіть якщо їх ВВП відносно скромний. Прикладом є Нідерланди – країна, яка через контроль над експортними технологіями (наприклад, ASML у галузі літографії) набуває надзвичайного стратегічного впливу, що виходить далеко за межі її економічного масштабу [23; 25].

Ця трансформація має прямі наслідки для розуміння економічної безпеки як категорії теорії міжнародних відносин: вона перестає бути виключно національним явищем і набуває транснаціонального характеру, зумовленого необхідністю активної участі у формуванні глобальних інститутів, просування власних інтересів у міжнародних організаціях та впровадження національних технологічних стандартів [23]. У сучасних умовах економічна безпека визначається здатністю протистояти зовнішнім економічним шокам і здатністю впливати на нормативно-інституційні параметри глобального економічного середовища, формуючи умови, до яких інші учасники міжнародних відносин змушені адаптуватися [11].

Особливо це помітно у сфері технологічного суверенітету. У другій половині 2020-х років світ переживає так звану «технологічну балканізацію» – розкол глобального цифрового простору на конкуруючі стандарти, регуляторні середовища та

інноваційні екосистеми. За даними OECD (2025), 73% країн світу ввели обмеження на експорт або імпорт критичних технологій у 2023–2024 роках, що на 21 процентний пункт більше, ніж у 2019 році [16; 17; 18; 23]. Це свідчить про те, що технологічний контроль стає ключовим елементом економічної безпеки. Країни, які не мають власного виробництва напівпровідників, операційних систем або штучного інтелекту, опиняються у стані структурної залежності, яка може бути використана як інструмент тиску.

У сучасних умовах технологічний вимір економічної безпеки набуває системної важливості. Світові економіки все частіше стикаються з обмеженнями у доступі до критичних технологій, що трансформують технологічну залежність на фактор стратегічної вразливості. Згідно з аналізом Європейської служби зовнішньої діяльності (EEAS, 2024), у 2023 році понад 30 країн світу ввели нові або посилили існуючі обмеження на експорт продукції з подвійним призначенням, включаючи напівпровідникове обладнання та квантові технології [13]. Це свідчить про інституціоналізацію технологічного експортного контролю як інструменту економічної політики.

Для кількісного відображення технологічного виміру економічної безпеки науковці звертаються до даних міжнародних організацій – зокрема, Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), ООН (UN COMTRADE) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [16; 17; 18; 19; 23]. Ці джерела дозволяють оцінити патентну активність, структуру високотехнологічного експорту, рівень імпортозалежності у стратегічних секторах та ступінь інтеграції в глобальні наукові мережі (рис. 1).

Технологічна безпека визначається обсягами інвестицій у науку й реальною здатністю країни експортувати високотехнологічну продукцію та виробляти критичні компоненти. За даними Світо-

Кількість патентів у стратегічних галузях	Частка високотехнологічного експорту	Рівень імпортозалежності у сфері електроніки	Міжнародна наукова співпраця
▪ Реєстрація патентів у напівпровідниках, штучному інтелекті, робототехніці	▪ Експорт продукції за групами HS 84–85, 90	▪ Імпорт напівпровідників та мікросхем у загальному обсязі імпорту	▪ Частка спільних наукових публікацій із закордонними авторами

Рис. 1. Показники, що характеризують технологічний вимір економічної безпеки

Джерело: складено авторами за [16; 17; 18; 19; 23].

вої організації торгівлі (WTO, 2024), на Республіку Корея та Тайвань припадає понад 60% світового експорту напівпровідників, що забезпечує їм значний вплив на глобальні виробничі ланцюги. Навпаки, економіки з високою імпортозалежністю у цій сфері – зокрема, більшість країн Європейського Союзу та Латинської Америки – перебувають у стані підвищеної вразливості перед геополітичними та економічними шоками [12; 25].

Водночас технологічний потенціал не завжди транслюється в економічну безпеку. Дані Всесвітнього банку (2024) свідчать, що країни з високою якістю регуляторного середовища – зокрема, Сінгапур, Естонія та Фінляндія – демонструють значно вищу віддачу від інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), ніж країни з подібним рівнем фінансування, але слабкими інституціями [22]. Це підтверджує, що технологічна автономія стає ефективним інструментом економічної безпеки лише за умов наявності відповідного інституційного середовища.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що економічна безпека в умовах глобалізації набуває характеру комплексної теоретико-економічної категорії, яка відображає здатність економічних систем функціонувати стабільно за умов зростаючої міжнародної взаємозалежності. Система міжнародних відносин формує інституційне середовище, у межах якого реалізуються ключові економічні процеси, що визначають рівень економічної стійкості та вразливості держав.

Обґрунтовано, що глобалізація трансформує традиційні механізми забезпечення економічної безпеки, посилюючи значення структурного аналізу та індикаторних підходів до її оцінювання. Сучасна економічна безпека дедалі більше залежить від диверсифікації зовнішніх економічних зв'язків, розвитку власного технологічного потенціалу, зміцнення енергетичної автономії та підвищення

якості економічного управління. У цьому контексті індикаторний підхід виступає як інструмент наукового аналізу й як основа для формування обґрунтованої, стратегічно орієнтованої економічної політики.

Отримані результати мають теоретичне значення для подальшого розвитку економічної теорії безпеки та практичну цінність для розроблення національних стратегій економічної стійкості в умовах глобальних трансформацій. Перспективи подальших досліджень доцільно спрямувати на вдосконалення методології кількісного оцінювання економічної безпеки з урахуванням динаміки глобальної економічної системи, асиметрії між-державних взаємодій та різнорівневого характеру міжнародних економічних відносин. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Cohen B. J. *International Political Economy: An Intellectual History*. Princeton : Princeton University Press, 2008. 320 p.
2. Cohen B. J. *The Geography of Money*. Ithaca : Cornell University Press, 1998. 256 p.
3. Keohane R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton : Princeton University Press, 1984. 272 p.
4. Keohane R. O., Nye J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston : Little, Brown and Company, 1977. 288 p.
5. Luttwak E. N. From Geopolitics to Geo-Economics. *The National Interest*. 1990. No. 17. P. 17–23.
6. Luttwak E. N. Turbo-Capitalism and the Crisis of the State. *The Wilson Quarterly*. 1999. Vol. 23. No. 3. P. 50–58.
7. Nye J. S. *The Future of Power*. New York : PublicAffairs, 2011. 320 p.
8. Rodrik D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York : W. W. Norton & Company, 2011. 368 p.
9. Rodrik D. *Shared Prosperity in a Fractured World: A New Economics for the Middle Class, the Global Poor, and Our Climate*. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2025. 280 p.

10. Strange S. States, Firms and Diplomacy. *International Affairs*. 1992. Vol. 68. No. 1. P. 1–15.
11. Strange S. The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 240 p.
12. European Commission. *Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU: A Foresight Study*. Brussels : EC, 2023. 112 p.
13. European External Action Service (EEAS). *Strategic Technologies for Europe Platform (STEP): Annual Report 2024*. Brussels : EEAS, 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/step-2024_en
14. International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database: October 2025*. Washington, DC : IMF, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025/October>
15. International Telecommunication Union. *Global Cybersecurity Index 2024*. Geneva : ITU, 2024. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/GCI.aspx>
16. OECD Economic Outlook. Volume 2024. Issue 2, No. 116. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: 10.1787/d8814e8b-en
17. OECD Services Trade Restrictiveness Index: Policy Trends up to 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: 10.1787/9953845b-en
18. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023: Enabling Transitions in Times of Disruption. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: 10.1787/0b55736e-en
19. UN COMTRADE Database // UN Statistics Division. New York : UN Statistics Division, 2025. URL: <https://comtradeplus.un.org/>
20. World Investment Report 2025. Geneva : UNCTAD, 2025 // United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
21. World Development Indicators 2025 // World Bank DataBank. Washington, DC : World Bank, 2025. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
22. World Development Report 2024: The Middle-Income Trap. Washington, DC : World Bank, 2024. 243 p. DOI: 10.1596/978-1-4648-2078-6
23. WIPO Statistics Database 2024 // WIPO. Geneva : WIPO, 2024. URL: <https://www.wipo.int/ipstats/en/>
24. World Trade Statistical Review 2024. Geneva : WTO, 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2024_e/wts2024_e.pdf
25. World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future. Geneva : WTO, 2023. 160 p.
- Cohen B. J. (1998). *The Geography of Money*. Cornell University Press.
- Cohen B. J. (2008). *International Political Economy: An Intellectual History*. Princeton University Press.
- European Commission (2023). *Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU: A Foresight Study*. EC.
- European External Action Service (EEAS). (2024). Strategic Technologies for Europe Platform (STEP): Annual Report 2024. Brussels: EEAS. https://www.eeas.europa.eu/eeas/step-2024_en
- International Monetary Fund. (2025). World Economic Outlook Database: October 2025. Washington, DC: IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025/October>
- International Telecommunication Union. (2024). Global Cybersecurity Index 2024. Geneva: ITU. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/GCI.aspx>
- Keohane R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press.
- Keohane R. O. & Nye J. S. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little, Brown and Company.
- Luttwak E. N. (1990). From Geopolitics to Geo-Economics. *The National Interest*, 17, 17–23.
- Luttwak E. N. (1999). Turbo-Capitalism and the Crisis of the State. *The Wilson Quarterly*, 3(23), 50–58.
- Nye J. S. (2011). *The Future of Power*. PublicAffairs.
- OECD Economic Outlook (2024). OECD Economic Outlook. Volume 2024. Issue 2, No. 116. *OECD Publishing*, 116(2024). <https://doi.org/10.1787/d8814e8b-en>
- OECD Publishing (2023). *OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023: Enabling Transitions in Times of Disruption*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0b55736e-en>
- OECD Publishing (2025). *OECD Services Trade Restrictiveness Index: Policy Trends up to 2025*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9953845b-en>
- Rodrik D. (2025). *Shared Prosperity in a Fractured World: A New Economics for the Middle Class, the Global Poor, and Our Climate*. Princeton University Press.
- Rodrik D. (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company.
- Strange S. (1992). States, Firms and Diplomacy. *International Affairs*, 1(68), 1–15.
- Strange S. (1996). *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge University Press.
- UN COMTRADE Database // UN Statistics Division. (2025). UN COMTRADE Database. New York: UN Statistics Division. <https://comtradeplus.un.org/>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2025). World Investment Report 2025. Geneva: UNCTAD. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
- WIPO. (2024). WIPO Statistics Database 2024. Geneva: WIPO. <https://www.wipo.int/ipstats/en/>

REFERENCES

Cohen B. J. (1998). *The Geography of Money*. Cornell University Press.

World Bank (2024). *World Development Report 2024: The Middle-Income Trap*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2078-6>

World Bank DataBank. (2025). *World Development Indicators 2025*. Washington, DC: World Bank. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

WTO (2023). *World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future*

WTO. (2024). *World Trade Statistical Review 2024*. Geneva: WTO. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2024_e/wts2024_e.pdf

Стаття надійшла до редакції / Received: 05.01.2026 р.

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 18.01.2026 р.

Оприлюднено / Published: 25.02.2026 р.